
**SEYYİD MAHMUD BİRİFKANİ'NİN BİRİFKAN SEYYİDLERİ
ADLI ESERİNDE İSİMLERİ ZİKREDİLEN AHLATLI
SÜHREVERDÎ ŞEYHLERİ***

---

*The Suhraverdî Sheikhs from Ahlat Who Are Mentioned in Sayyid
Mahmud Birifkani's Work Called Birifkan Sayyids*

Abdulcebbar KAVAK**

Özet

Kubbetü'l-İslam ünvanlı üç şehirden biri olan Ahlat, İslam alemindeki ilmî ve tasavvufî hareketlilikten nasibini almıştır. Tarikatların kurumsallaşmasıyla beraber Ahlat'ta tekke açan ilk tarikatlardan biri Sühreverdiyye'dir. Hemedânî Sühreverdî şeyhlerinden Seyyid Ali ez-Zordânî'nin oğlu Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Ahlat'ta açtığı Sühreverdî Tekkesi, Ahlat ve çevresinde Sühreverdiyye Tarikatı'nın neşredildiği ilk merkezdir.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin *Birifkan Seyyidleri* adlı eseri, Sühreverdiyye Tarikatı'nın Ahlat'taki temsilcileri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu esere göre, Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Ahlat'ta başlattığı irşâd faaliyetleri, kendisinden sonra çocukları tarafından sürdürülmüştür. Ahlat'ta Sühreverdilik Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin çok kalabalık bir toplulukla Mısır'a göç ettiği 790/1388 tarihine kadar aralıksız devam etmiştir. Ahlatî nispetiyle tanınan aile fertlerinin Mısır ve Irak bölgelerine göç etmeleriyle Ahlat'ta Sühreverdî tarikatının faaliyetleri zayıflarken, gittikleri bölgelerde yaygın olan Halvetiyye, Medyeniyye, Kâdiriyye ve Nakşbendiyye gibi tarikatlara intisapları uzun süredir taşıdıkları Sühreverdî kimliklerinin zamanla yok olmasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahlat, Sühreverdiyye Tarikatı, Sühreverdî Şeyhleri, Seyyid Ahmed el-Hemedânî, Seyyid Hüseyin el-Ahlatî

---

* Bu makale'de 21-22 Kasım 2013 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen Uluslararası Seyyid Yahya Şirvânî ve Halvetîlik Sempozyumunda sunulan "Ahlat Bölgesinde XVI-XVIII. Yüzyıllar Arasında Halvetîliği Yayan Bir Aile: Ahlatîler" adlı tebliğimizde yer alan bazı bilgilerden istifade edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, akavak@agri.edu.tr

Abstract

Ahlat, which is one of the three cities having the title called Kubbetul İslâm, has been affected by scientific and sufistic activities in the Islamic World. With the institutional process of the Sufi Orders, Suhrawardiyya functioned as one of the sufi orders that opened a lodge in Ahlat. Suhrawardî lodge opened by Sayyid Ahmed al- Hamadanî—the son of Sayyid Ali az-Zordanî, one of the sheikhs of Hamadani Suhrawardî, is the first center in which Suhrawardiyya Order was published.

Sayyid Mahmud Birifkani's product named Birifkan *Seyyidleri*, offers important informations on the representatives of Suhrawardiyya order. In this product, the knowledge activities launched by Sayyid Ahmed al-Hamadânî in Ahlat were continued by his children after him. Suhrawardiyya in Ahlat lasted until 790/1388 when Sayyid Hüseyin al-Ahlatî migrated to Egypt with a crowded group. With the migration of the family members, known as Ahlatî, to Egypt and Iraq, the activities of Suhrawardî Order weakened in Ahlat and finally, as a result of their adaptation to the common sects like Khalwatiyya, Qadiriyya and Naqshbandiyya existing in the regions where they migrated to, they lost their Suhrawardî identity.

Key Words: Ahlat, Suhrawardiyya Order, Suhrawardî Sheikhs, Sayyid Ahmed al-Hamadânî, Sayyid Hüseyin al-Ahlatî.

Giriş

Van gölünün kuzeybatısına düşen Ahlat, İslam âleminde “Kubbetü'l-İslâm” ünvanlı üç şehirden biridir.¹ Bu bölge Hz. Ömer'in hilafeti döneminde İyâz b. Ganem tarafından fethedilmiştir.² Ahlat, Urartulardan Osmanlılara kadar farklı birçok devlet ve hânedanın yönetiminde kalmıştır.³ Evliya Çelebi (ö. 1092/1682)'nin İslam dünyasındaki harabe şehirler içinde saydığı Ahlat,⁴

¹ Ahmed Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 35; Dündar Alıkcı, “Kubbetü'l-İslâm Ahlat”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (Ed. Oktay Belli), Ankara 2011, s. 272.

² Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Câfer b. Vehb b. Vâdih el-Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, Dâru Sadır, Beyrut 1992, II, 155-156

³ Faruk Sümer, “Ahlat”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 19.

⁴ Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Derviş, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1314, IV, 140.

sahip olduğu coğrafik konumu ve uzun bir müddet ilim ve kültür merkezi olarak verdiği hizmet dolayısıyla Orta zamanların Bağdat, Musul, Şam, Halep ve Kahire gibi büyük şehirleriyle aynı kategoride değerlendirilmiştir.⁵ Ahlat bir zamanlar ilim ve kültür merkezi oluşunun doğal bir sonucu olarak İslam dünyasında ortaya çıkan ilmî ve tasavvufî düşünceler ile büyük tarikat mensuplarının faaliyetlerinden nasibini almıştır.

Ahlat'ta faaliyet gösteren tarikatlardan biri Sühreverdiyye'dir. Tarikat silsilesi Hz. Ali'ye dayanan⁶ Sühreverdiyye'nin temelleri Ebu'n-Necib künyesiyle tanınan Abdülkâhir es-Sühreverdi (ö. 563/1168) tarafından atılmıştır.⁷ Tarikatın tanınip yayılması ise Ebû Hafs Şihâbüddin Ömer es-Sühreverdi (ö. 632/1234) döneminde gerçekleşmiştir.⁸ Bağdat'ta bulunan Zevzenî, Nâsiriyye, Bistâmiyye ve Me'mûniyye gibi tekkelerin yanında Şam ve Halep gibi şehirlerde de tekkeler açan Şihâbüddin es-Sühreverdi, Irak ve Suriye dışında İran, Hindistan ve Türkistan gibi bölgelere de halifelerini göndermek suretiyle tarikatın yayılmasını sağlamıştır. Sühreverdiyye tarikatının en çok bilinen kolları arasında *Bedriye*, *Kemaliye*, *Zeyniyye*, *Behâiyye*, *Ahmediyye* ve *Necibiyye* yer almaktadır.⁹

Selçuklular döneminde Anadolu'da faaliyet göstermeye başlayan Sühreverdiyye tarikatının XIII. Asırdaki en etkin şahsiyeti şüphesiz Bahâeddin Zekeriyâ (ö. 661/1262)'nın halifesi Fahreddîn-i Irâkî (ö. 688/1289)'dir. Müridlerinden Emîr Muînüddin Süleyman Pervâne (ö. 676/1277)'nin Tokat'ta yaptırdığı tekkeyi merkez edinerek irşâd faaliyetlerini yürüten Fahreddîn-i Irâkî, Konya, Kayseri ve Tokat şehirlerinde tarikatın yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Kendisinden sonra irşâd faaliyetleri Şeyh Abdüsselâm ve İsfahanlı Pîr Cemâleddin Ahmed-i Erdistanî ile devam ettirilmiştir.¹⁰ Sühverdîlik Batı ve İç Anadolu'da Zeyniyye koluna mensup şeyhlerle temsil edilmiştir. Bursa'da Şeyh Abdüllatif Kudsî (ö. 832/1429), Merzifon'da Abdurrahman Merzifonî (ö. 850/1446), İstanbul'da

⁵ Abdürrahim Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, Hamit Matbaası, İstanbul 1932, s. 24.

⁶ Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, I, 283.

⁷ Abdurrahman Câmî, *Nefehâtü'l-üns min hadarâti'l-kuds*, trc. ve şerh Lamiî Çelebi, İstanbul: Marifet Yayınları, 1993, s. 473-474; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 284.

⁸ Câmî, *Nefehât*, s. 527-528; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 284.

⁹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 286; Reşat Öngören, "Sühreverdiyye", *DİA*, XXXVIII, 43-44.

¹⁰ Öngören, "Sühreverdiyye", XXXVIII, 44.

Şeyh Ahmed Zeynî (ö. 846/1442) ve Sivas'ta Şeyh Şihâbüddin es-Sivâsî (ö. 860/1455) en çok tanınanlarıdır.¹¹

Fahreddîn-i Irâkî'nin İç Anadolu bölgesinde Sühreverdîliği yaydığı dönemde Anadolu'nun doğu sınırında Van gölünün kuzeybatısına düşen Ahlat şehrinde de Hemedân göçmeni olan Seyyid Ahmed Ahlatî (ö. 715/1315) Sühreverdîliği neşretmekteydi. Ahlatî nispetiyle meşhur olan Seyyid Ahmed ve çocukları, Ahlat bölgesinde Sühreverdî şeyhleri olarak tanınmışlardır. Sühreverdîlik sonraki dönemlerde Anadolu'da geniş bir alana yayılmayı başaran Kâdirîlik, Halvetîlik, Mevlevîlik ve Nakşebendîlik gibi tarikatların etkisiyle zayıflamıştır.

Bu makalede, *Birişkan Seyyidleri* adlı kitap esas alınarak Miladî 1283-1388 tarihleri arasında bir asırdan fazla bir süre Ahlat bölgesinde etkili olan Sühreverdî tarikatının bölgeye girişi ve tarikatı temsil eden şeyhler hakkında bilgi verilecektir.

Sühreverdîye Tarikatının Ahlat'a Girişi

Ebu'n-Necib es-Sühreverdî hayatta iken Irak'ta birden fazla tekke ile faaliyetlerini yürüten Sühreverdîlik, bilahare İran ve Suriye topraklarında da bu tarikata mensup mutasavvıflarca temsil edilmeye başlanmıştır. Hemedân'da yaşayan Seyyid Ali el-Hemedânî (ö. 685/1286) Sühreverdîliğin İran'da yayılmasında önemli katkıları bulunan Sühreverdî şeyhlerindedir. el-Hemedânî, Horasan'ın Zordan mıntıkası ile Hemedân bölgesinde tarikatın yayılması için çaba harcadıktan sonra Anadolu'nun İran'a en yakın ilim merkezlerinden Ahlat'a da hilafet verdiği oğlu Seyyid Ahmed el-Hemedânî'yi göndermiştir.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî Ahlat'a yerleştikten sonra orada bir tekke yaptırmış ve Sühreverdî tarikatını bu tekke vasıtasıyla yaymaya başlamıştır. Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin kurduğu Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nin Anadolu'daki ilk Sühreverdî tekkelerinden biri olduğu söylenebilir. Fakat Ahlat bölgesinde Miladî XIII. asrın ikinci yarısından itibaren peş peşe meydana gelen savaş ve istilalar sebebiyle şehir harabeye dönmüş bundan şehirdeki cami ve tekkeler de nasibini almıştır. İşte bu yıkımlar sebebiyle harabe şehir olarak bilinen eski Ahlat'ta bulunduğunu tahmin ettiğimiz Sühreverdî Tekkesi'nden de günümüze bir iz ulaşamamıştır.

¹¹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 321-334; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, B.B.Ş.B. Yayınları, Bursa 2012, s. 400-415.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Sühreverdî şeyhi olarak Ahlat'ta başlattığı irşâd faaliyetleri çocukları ve torunları tarafından sürdürülmüştür. Daha sonra büyük bir kısmı Mısır'a göç eden diğer bir kısmı ise Hakkârî ve oradan Irak'ın İmadiye bölgesine yerleşen aile fertleri, zamanla Sühreverdîlik dışında başka tarikatlara intisap etmişlerdir. Mesela Mısır'a yerleşen aile fertlerinin Sühreverdîlikle birlikte Medyeniyye Tarîkatı'na girdikleri,¹² Irak'a göç eden aile fertlerinin Halvetî ve Kâdirî tarikatlarını yaydıkları¹³ bilinmektedir. Bununla beraber Seyyid Ahmed el-Hemedânî'den Seyyid Hüseyin el-Ahlatî'ye kadar Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nde postnişin olan şeyhler Sühreverdîyye tarikatını temsil etmişlerdir.

Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nde Postnişin Olan Şeyhler

Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nde ilk postnişin olan kişi tekkenin kurucusu olan Seyyid Ahmed el-Hemedânî'dir. Onun vefatından sonra sırasıyla Seyyid Hacı Nizameddin el-Ahlatî (ö. 751/1350), Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî (ö. 781/1379) ve Seyyid Hüseyin el-Ahlatî (ö. 808/1405) irşâd makamına oturmuşlardır.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî (Seyyid Lur Baba) ve Tarîkat

Silsilesi

Seyyid Ahmed el-Hemedânî, *el-Muvahhidu'l-Horasanî* lakabıyla tanınan Seyyid Ali el-Hemedânî'nin oğludur. Hemedân'da doğan Seyyid Ahmed'in doğum tarihi bilinmemektedir. Nesebi Hz. Hüseyin'e dayanan Seyyid Ahmed,¹⁴ medrese ve tasavvufî eğitimini babasının yanında

¹² Hüseyin Ahlatî Medyeniyye tarikatından da el almıştır. Bk. Mahmut Birifkani, *Birifkan Seyyidleri*, Ankara: Poyraz Ofset, 2011, s. 104.

¹³ Aileden Irak'ın İmadiye bölgesine yerleşen Şemsüddin Ahlatî Halvetî tarikatını, onun torunlarından Nureddin Birifkanî ise Kâdirî tarikatını neşretmiştir. Bk. Muhammed Ahmed Mustafa el-Kezneyî, *eş-Şeyh Nureddin el-Birifkanî Hayâtuhu, Âsâruhu, Şi'ruhu*, Kahire: Metâbi'u'n-naşiri'l-Arabî, 1983, s. 42; Muhammed Emîn ed-Duskî, *Levâmi'u's-şehab fî şerhi divânî's-Şemsiddini'l-Ahlatiyyi'l-Kutub*, Dâru Sipîrîz, Duhok 2007, s. 12; Hamdî Abdülmecid es-Selefi, Tahsin İbrahim ed-Dûskî, *Mu'cemu's-şu'arâi'l-Kurd*, Sipîrîz, Duhok 2008, s. 68-69; Birifkani, *Birifkan Seyyidleri*, s. 137-141, 186-187.

¹⁴ Hz. Hüseyine dayanan aile şeceresi şöyledir:

1. Hz. Hüseyin(r.a.)
2. İmam Zeynelabidîn
3. İmam Muhammed Bakır
4. İmam Cafer-i Sâdık
5. İmam Mûsa Kazım

tamamlamıştır. Seyyid Ahmed'in babasının dışında başka hocalardan ders alıp almadığı hususunda bilgi bulunmamaktadır. Seyyid Ahmed 682/1283 senesinde babasından Sühreverdî tarikatı icazetini almıştır. Babasının vasiyeti üzerine irşâd amacıyla Anadolu'ya gelen Seyyid Ahmed, Vangölü'nün kuzeybatı sahilinde yer alan Ahlat'a yerleşmiştir.¹⁵

Ahlat halkı Lûristanlı olduğu için¹⁶ kendisine "Seyyid Lur Baba" adını takmışlardır.¹⁷ Ahlat'ta yaşadığından dolayı Seyyid Ahmed için Ahlatî nispeti de kullanılmıştır. Zamanla el-Hemedânî nispetinin unutulduğu ve yerini Ahlatî nispetinin aldığı anlaşılmaktadır.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî tarikat neşri için geldiği Ahlat bölgesinde halkla kaynaşmayı ve onların saygınlığını kazanmayı başarmıştır. Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Tikudar (Ahmed)'in hükümdarlığı zamanında Ahlat'a yerleştiğinden bahsedilir. Ahlat'a yerleştikten sonra

6. İmam Ali Rıza
7. İmam Muhammed Cevad
8. İmam Ali el-Hâdî
9. İmam Cafer el-Musaddik
10. Seyyid Ali el-Hâdî el- Muhtâr
11. Seyyid Abdullah el-Muntahab
12. Seyyid Ahmed
13. Seyyid Mahmud
14. Seyyid Muhammed
15. Seyyid Cafer Ebu'l-Hars
16. Ali Ebu'l-Mueyyed
17. Seyyid Zeynelabidin
18. Seyyid Hüseyin Celaleddin
19. Seyyid Muhammed Yusuf Sadreddin
20. Seyyid Eyyüb el-Hemedânî
21. Seyyid Ebu Ya'kûb Yusuf
22. Seyyid Ebu Muslim Selîm el-İrakî el-Hemedânî
23. Seyyid Yusuf el-Hemedânî
24. Seyyid Salih el-Hemedânî
25. Zeynelabidin Ali Hemedânî el-Muvahhidu'l-Horasanî
26. Seyyid Ahmed el-Hemedânî el-Ahlâtî (Birifkani, *Birifkan Seyidler*, s.3)

¹⁵ Birifkani, *Birifkan Seyidler*, s. 93-94.

¹⁶ Luristan günümüzde İran'ı oluşturan 31 eyaletten biridir. İran'ın güneybatısına düşen bu eyalet Milattan önce üç bin yıllarına kadar uzanan eski bir yerleşim yeridir. Bk. V. Minorsky, "Luristan", M.E. B. İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1977, VII, 80.

¹⁷ Birifkani, *Birifkan Seyidler*, s. 93.

nispeti değişse de, daha önce kendisi için kullanılan "Seyyid Lur Baba" lakabı uzun bir süre Ahlatlılar tarafından kullanılmaya devam etmiştir.¹⁸

Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin 682/1283'de Ahlat'ta irşad faaliyetlerine başladığı gözönüne alınarak onun Ahlat bölgesindeki ilk Sühreverdi şeyhi olduğu söylenebilir. Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin yetiştirdiği halifeler ve Sühreverdiğin Ahlat dışında nerelerde yayıldığı hususunda elimizde bilgi bulunmamaktadır. Ahlatî nispetini taşıyan Sühreverdi şeyhlerinin atası olan Seyyid Ahmed geride Seyyid Abdülkerim ve Seyyid Hacı Nizameddin adında iki çocuk bırakarak 715/1315'te Ahlat'ta vefat etmiştir.¹⁹

Tarikat Silsilesi

Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin tarikat silsilesiyle ilgili ulaşabildiğimiz iki kaynakta ciddi bazı farklılıklar olduğunu tespit ettik. Şöyle ki Irak'ta yaşayan ilmî ve tasavvufî faaliyetleriyle tanınmış ailelerden bahseden Abdülkerim Müderris *Binemâleyi Zanyârân* adlı eserinde Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin tarikat silsilesini Şihâbüddin Ömer Sühreverdi yoluyla amcası Ebu'n-Necib Abdülkâhir Sühreverdi'ye dayandırırken,²⁰ Seyyid Ahmed el-Hemedâni ve çocuklarından bahseden Seyyid Mahmud Birifkani ise tarikat silsilesinde Şihâbüddin Ömer Sühreverdi'nin adını zikretmemiştir. Ayrıca Abdülkâhir Sühreverdi ile Seyyid Ali el-Hemedâni arasında yer alan şahsiyetlerin isimleri de birbirini tutmamaktadır. Ayrıca Birifkani'nin verdiği silsilede Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddin Kübrâ'nın da yer aldığı görülmektedir.²¹

Birinci silsilede Seyyid Ali el-Hemedâni Şeyh Zeynüddin Hafî'den tarikat icâzeti almış gözükmektedir. Bu durumda 685/1286 yılında vefat eden Seyyid Ali el-Hemedâni'nin ölümünden yetmiş iki yıl sonra (757/1356)'da dünyaya gelen Şeyh Zeynüddin Hafî'den hilafet almış olur ki bu mümkün değildir. İkinci silsilede ise Seyyid Ali el-Hemedâni'nin doğrudan Mısır'da mukim olan Şeyh Nureddin Abdurrahman el-Mısri'den Sühreverdiyye tarikatı icâzeti aldığı görülmektedir ki bu durum mümkün gözükmele beraber şüpheden arî değildir. Şimdi durumun daha açık bir şekilde görülebilmesi için

¹⁸ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 93-94.

¹⁹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 94.

²⁰ Abdülkerim Müderris, *Binemâleyi Zanyaran*, Tahran: Ânâ Yayınevi, 1389, s. 332.

²¹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 94.

her iki eserde ortak olan silsilede adı geçen şahsiyetleri verip sonra da diğlerlerini sıralayalım:

1. Hz. Muhammed (s.a.v)
  2. İmam Ali Murtaza (r.a.)
  3. Şeyh Hasan el-Basrî
  4. Şeyh Habibullah el-Acemî
  5. Şeyh Davud-i Tâî
  6. Şeyh Ma'rûf-i Kerhî
  7. Şeyh Ziyâüddin Sırrî es-Sakatî
  8. Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî
  9. Şeyh İmam Mimşad ed-Dîneverî
  10. Şeyh Ahmed b. Esved ed-Dîneverî
  11. Şeyh İmam Muhammed
  12. Şeyh İmam Kâzî Veciheddin el-Umevî
  13. Şeyh İmam Abdülkâhir Ziyâüddin es-Sühreverdî (ö. 563/1167)
- Bundan sonra Abdülkerim Müderris, Seyyid Ahmed el-Hemedânî'ye kadar şu zevatın isimlerinden bahsetmektedir:²²
14. Şeyh Şihabüddin Ömer Sühreverdî (ö. 632/1234)
  15. Şeyh Abdüssamed en-Nazarî
  16. Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Berzahşî eş-Şîrâzî
  17. Şeyh Cemaleddin Mahmud el-İsfahânî
  18. Şeyh Abdurrahman el-Kureşî el-Mısırî
  19. Şeyh Zeynüddin el-Hafî (ö. 838/1435)
  20. Zeynelabidîn Ali el-Hemedânî (ö. 685/1286)
  21. Seyyid Ahmed el-Hemedânî (ö. 715/1315)

²² Müderris, *Binemâleyi Zanyârân*, s. 332.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdi Şeyhleri

Birifkanî ise Şeyh Abdülkâhir Sühreverdi'den sonra şu zevatın isimlerini zikreder:²³

14. Şeyh İmam Züzûbahânî el-Beyfelî el-Mısrî (ö.606/1209)
15. Şeyh İmam Necmeddin Kübra (ö. 618/1221)
16. Şeyh İmam Rizaddin Ali el-Lalatî (ö. 642/1245)
17. Şeyh İmam Cemaleddin Ahmedî Cuzvânî (ö. 669/1270)
18. Şeyh İmam Nureddin Abdurrahman el-Kesrevî el-Mısrî (ö. 705/1305)
19. Seyyid Şeyh Emîr el-Kebîr Zeynelabidîn Ali el-Hemedânî (ö. 685/1286)
20. Seyyid Ahmed el-Hemedânî (ö. 715/1315)

Seyyid Hacı Nizameddin el-Ahlatî

Asıl adı Seyyid Muhammed'dir. Seyyid Ahmed el-Ahlatî'nin oğludur. Nizamüddin, Hacı lakaplarıyla tanınmıştır. Doğum tarihi bilinmediği gibi doğum yerinin de Hemedân veya Ahlat olabileceği belirtilir.²⁴ Çocukluk ve gençlik dönemi hakkında bilgi sahibi olamadığımız Seyyid Hacı Nizameddin'in babasının yanında medrese eğitimi aldıktan sonra yine ondan Sühreverdi tarikatı icazeti aldığını düşünüyoruz.

İrşad faaliyetleri ve halifeleri hakkında da bilgi sahibi olamadığımız Hacı Nizameddin 751/1350 senesinde vefat etmiştir. Ahlat'ın Dere mahallesin'de bulunan Elvâdî Camiinde kendisine bir türbe yaptırılan Seyyid Hacı Nizameddin'in bu türbe ve Camii günümüze ulaşmamıştır. Seyyid Mahmut Birifkani, Seyyid Hacı Nizameddin'in medfûn olduğu yerin günümüzde Kale Mahallesi olarak bilinen mevki yahut Ahlat'ta "Harabe şehir" olarak bilinen bölge olabileceğini ifade eder.²⁵

Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî

Seyyid Hacı Nizameddin Ahlatî'nin oğludur. Babasının vefatından sonra Ahlat'taki tekkede posta oturmuştur. İlim ve tasavvuf alanlarında yetişmiş bir şahsiyet olan Ebu'l-Hasan Ali Ahlatî, Sühreverdi şeyhliğinin yanında "İmam ve Şeyhülislam" lakaplarıyla anılmıştır.²⁶

²³ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 94.

²⁴ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 101.

²⁵ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 101.

²⁶ Müderris, *Binemâleyê Zanyârân*, s. 330.

Oğulları Seyyid Hüseyin Ahlatî ve Seyyid Yusuf Ahlatî dışında kimleri yetiştirdiği ve halifeleri hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. Torunlarından Hüseyin b. Yusuf el-Mekkî bütün ilim dallarında eğitim görmüş çok âlim bir zat olup Tebriz ve Vestan (Van'ın Gevaş ilçesi)'da müderrislik yaptıktan sonra Cizre'de kadılık görevinde bulunmuştur. Bilahare Mısır'a giden oradan Şam'a geçen Seyyid Hüseyin en son Hac için gittiği Mekke-i Mükerrreme'de karar kılmış ve orada 958/1551²⁷ senesinde öldürülmüştür.²⁸

Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî 781/1379 tarihinde Ahlat'ta vefat etmiştir.²⁹

Seyyid Hüseyin el-Ahlatî

Ahlat'ta doğup büyümüş Sühreverdî şeyhleri arasında en meşhur olanıdır. Onun şöhreti sadece sahip olduğu ilmî ve tasavvufî kimliğinden kaynaklanmamaktadır. O aynı zamanda Osmanlı döneminde Mısır gibi önemli bir ilim kültür merkezinde yürüttüğü faaliyetler ve Şeyh Bedreddin gibi Osmanlı döneminde sebep olduğu isyanlarla adından sıkça bahsettirmiş bir mutasavvıfın hocası ve müridi olması yönüyle de tanınmıştır.³⁰

50

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 733/1332 tarihinde Ahlat'ta doğduğu söylenir. İlk eğitimini ailesinde aldıktan sonra medrese tahsiline devam etmiştir. Medrese eğitiminin ardından babasından aldığı tasavvufî eğitimle her iki alanda da kendisini yetiştirme imkanı bulan Seyyid Hüseyin'in adı Ahlat'ın sınırlarını aşarak Osmanlı topraklarında geniş bir alanda yankı buldu. İçinde Bitlis emirlerinin de bulunduğu yüz binlerce müridinden bahsedilir.³¹

²⁷ Seyyid Mahmut Birifkani Seyyid Hüseyin'in vefat tarihini 858/1454 olarak vermektedir(bk. Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 102) ki bizce de doğru olan Zeki Bek'in verdiği 958/1551 tarihi(bk. Muhammed Emin Zeki Bek, *Meşâhîrul Kurd ve Kurdistan*, trc. Seyide Kerîmete, Dimaşk: Dâru'z-zaman, 2006, I-II, 179) değil bu tarihtir.

²⁸ Zeki Bek, *Meşâhîru'l-Kurd*, I-II, 179.

²⁹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 102.

³⁰ Michel Balivet, *Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyân*, çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 48-52; Ocak, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 185.

³¹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 103.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdi Şeyhleri

Şerefhan Bitlisî Ahlat'a değinirken Seyyid Hüseyin Ahlatî'den de bahseder. Seyyid Hüseyin el-Ahlatî'nin zahirî ve batınî ilimlerde yetişmiş bir âlim olduğundan bahseden Bitlisî, onun Cifr ilmi sayesinde Cengiz Han'ın bu beldeleleri yakıp yıkacağını öğrendiğini ve on iki bin aileden oluşan bütün akraba ve müridleriyle Mısır'a göç ettiklerini belirtir. Mısır'a ulaştıktan sonra orada "Hayyu'l-Ahlatiyyîn" adıyla bir mahalle kurduğunu ve orada vefat ettiğini kaydeder.³²

Mısır'da bulunan Nakibü'l-Eşraf defterlerinde Seyyid Ahmed Ahlatî'nin torunu Seyyid Mecdî'nin adının geçmesi³³ aile fertlerinin hemen hepsinin Ahlat'tan ayrıldığını göstermektedir.

Mısır'a göç eden Seyyid Hüseyin el-Ahlatî ilmî ve tasavvufî birikimiyle oradaki yöneticilerden ilgi ve saygı görmüştür. Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin eğittiği ve yetiştirdiği talebeleri içinde Osmanlı dönemine sahip olduğu düşünce ve sebep olduğu isyanlarla damgasını vuran feylesof, mutasavvıf ve hukuk bilgini Şeyh Bedreddin de bulunmaktadır.³⁴ Seyyid Hüseyin, yanında tasavvufî eğitimini tamamlayan Şeyh Bedreddin'e sadece irşâd izni vermekle kalmamış aynı zamanda kendi yerine postnişîn olmasını da vasiyet etmiştir. Fakat Şeyh Bedreddin müridinin vefatından sonra çok kısa bir müddet irşâd vazifesini yürütmüş sonra Anadolu'ya gitmek üzere Mısır'dan ayrılmıştır.³⁵

Mısır'a göç ettikten sonra da Sühreverdi kimliğini devam ettiren Seyyid Hüseyin el-Ahlatî Şeyh Ebû Medyen Şuayb el-Mağribî'nin (ö. 590/1193) tarikatından da icâzet almıştır.³⁶

Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin Seyyid Baba Mansur, Seyyid Baba Maksud ve Seyyid Hasan adlarında üç çocuğu bulunmaktadır. Bunlardan Seyyid Baba Mansur babasının vasiyeti üzerine 810/1407'de Kahire'de postnişîn olduğu tekmeden ayrılarak Ahlat'a gitmiştir. Ailenin diğer bireyleri

³² Şerefhan Bitlisî, *Şerefnâme*, çev. Muhammed Ali Aynî, Dâru Zaman, Dimâşk 2006, I, 334.

³³ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 95.

³⁴ Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, s. 37.

³⁵ Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, s. 100; Ali Kozan, *Şeyh Bedreddin ve Düşünce Tarihimizdeki Yeri*, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007, s. 57-58; Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 114.

³⁶ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 107.

ise Kahire’de yaşamaya devam etmişlerdir. Seyyid Hüseyin el-Ahlatî’nin hilafet verdiği bilinen üç kişi şunlardır:³⁷

1. Seyyid Baba Mansur (Hüseyin el-Ahlatî’nin oğludur)
2. Seyyid Baba Maksud (Hüseyin el-Ahlatî’nin oğludur)
3. Sainüddin Ali b. Muhammed Turket el-İsfahânî (ö. 835/1431)

Seyyid Hüseyin’in bilinen eserleri ise şunlardır:³⁸

1. *Şerhu’l-Mesnevî*.³⁹
2. *Zâhretü’l-esmâ fi’s-tihrâci esmâi’l-hüsnâ*.⁴⁰
3. *Husûlü’l-Mekâsid*.
4. *Risâle-i cifr-i camii*.⁴¹

Seyyid Hüseyin el-Ahlatî 808/1405 senesinde Mısır’da vefat etmiştir.

Sonuç

Ahlat bir dönem sadece Anadolu’da değil İslam dünyasındaki sayılı ilim ve kültür merkezlerinden biri olmuştur. “Kubbetü’l-İslam” ünvanını alması da bu nedenledir. Tasavvufun kurumsallaşmasıyla beraber İslam dünyasının hemen her yerinde ortaya çıkan tarikatların faaliyetlerine Ahlat’ta da rastlanmaktadır. Bu tarikatlardan biri de Sühreverdiyye’dir.

Sühreverdiyye Ahlat’a XIII. asrın son çeyreğinde girmiş ve bir asırdan fazla faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürmüştür. Hemedânî Seyyid Ali ez-Zordanî’nin oğlu Seyyid Ahmed el-Hemedânî’nin 682/1283 tarihinde Ahlat’a gelerek açtığı Sühveredî Tekkesi, bu bölgede Sühveredîliğin neşredildiği önemli bir merkez olmuştur. Seyyid Lur Baba lakabıyla tanınan Seyyid Ahmed el-Hemedânî’nin başlattığı irşâd faaliyetlerini kendisinden sonra çocukları devam ettirmişlerdir. Seyyid Hacı Nizameddin el-Ahlatî, Seyyid Ebu’l-Hasan Ali el-Ahlatî, Simavnalı Şeyh Bedreddin’in hocası ve mürşidi Seyyid Hüseyin el-Ahlatî, Ahlat Sühveredî Tekkesi’nde postnişin

³⁷ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 108.

³⁸ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 118-124.

³⁹ Mevlana Celaleddin-i Rûmî’nin “Mesnevî”sine yazdığı şerhten ibarettir.

⁴⁰ Mahmud Dildar Hüseyinî’nin “Cevâhirü’l-Esrâr fi cifri’l-menkûli ani’l-eimmeti’l-ethâr” adıyla özetlediği Farsça bir eserdir.

⁴¹ Cifr ilmi hakkında Farsça olarak kaleme aldığı bir eserdir.

olan kişilerdir. Ahlat ve çevresinde peş peşe yaşanan işgal ve yıkımlarla harabeye dönen şehirde Sühreverdî Tekkesi ve postnişinlerine ait türbelerin izleri de kaybolmuş ve günümüze ulaşamamıştır.

Seyyid Hüseyin el-Ahlatî'nin kalabalık bir toplulukla Mısır'a göç etmesiyle Ahlat'ta Sühreverdî tarikatı faaliyetleri zayıflamış ve bir zaman sonra son bulmuştur. Mısır'dan sonra Hakkâri ve oradan Irak'ın İmadiye bölgesine giden ve bir kısmı da Anadolu'nun farklı yerlerine yerleşen aile fertlerinin sahip oldukları Sühreverdî kimliği, gittikleri bölgelerde yaygın olan Halvetiyye, Kâdiriyye, Medyeniyye ve Nakşbendiyye gibi etkin tarikatlara intisaplarıyla zayıflamış ve o tarikatlar içinde erimiştir.

Conclusion

Once, Ahlat was one of the most significant science and culture centers not only in Anatolia but also in Islamic World. That's why, it is titled as "Kubbetü'l-İslam". With the institutionalization of sufism, we come across the activities of sects not only in most parts of Islamic World but also in Ahlat. One of these sects is Suhrawardiyya.

Suhrawardiyya appeared in Ahlat in the last quarter of the 8th century and it continued to carry out its activities more than a century. After Suhrawardî lodge had been opened upon Sayyid Ali az-Zordani's son- Sayyid Ahmed al-Hamadani- arrival in 682/1283 to Ahlat, this region became an important center where Suhrawardî was published and spread. The enlightenment activities launched by Sayyid Ahmed al-Hamadânî, known as Sayyid Lur Baba, were sustained by his offsprings as well. Sayyid Hacı Nizamaddin al-Ahlatî, Sayyid Abu'l-Hasan Ali al-Ahlatî, Şeyh Bedreddin's hodja and mentor Sayyid Husayn al-Ahlatî, are the people who were ranked in Ahlat Suhrawardî Lodge. In the city, ruined by the destructions and occupations around Ahlat, the traces of the tombs belonging to Suhrawardî Lodge have disappeared and have not reached to modern times.

Upon Sayyid Husayn el-Ahlatî's migration to Egypt with a crowded community, the activities of Suhrawardî Sufi Order in Ahlat weakened and after a short time ended. Suhrawardî identity, some of whose members migrated to Hakkari from Egypt and then to Imadiye region of Iraq and settled in different parts of Anatolia, weakened with the introduction of common and effective sects such as Khalwatiyya, Qâdiriyya, Madyaniyya, Naqshbandiyya and finally disappeared among those sects.

Kaynakça

- Alıklıç, Dündar, “Kubbetü’l-İslâm Ahlat”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (Ed. Oktay Belli), Ankara 2011.
- Balıvet, Michel, *Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan*, çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- Birifkani, Mahmut, *Birifkan Seyyidleri*, Poyraz Ofset, Ankara 2011.
- Bitlisî, Şerefhan, *Şerefname*, çev. Muhammed Ali Aynî, Dâru Zaman, Dimaşk 2006.
- Câmî, Abdurrahman, *Nefehâtü’l-üns min hadarâti’l-kuds*, trc. ve şerh Lamiî Çelebi, Marifet Yayınları, İstanbul 1993.
- ed-Dûskî, Muhammed Emîn, *Levâmi’u’ş-şehab fi şerhi divâni’ş-Şemsiddini’l-Ahlâtiyyi’l-Kutub*, Dâru Sipîrêz, Duhok 2007.
- Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Derviş, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1314.
- 54 Kara, Mustafa, *Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*, B.B.Ş.B. Yayınları, Bursa 2012.
- el-Kezneyî, Muhammed Ahmed Mustafa, *eş-Şeyh Nureddin el-Birifkani Hayâtuhu, Âsâruhu, Şi’ruhu*, Metâbi’u’n-naşiri’l-Arabî, Kahire 1983.
- Kozan, Ali, *Şeyh Bedreddin ve Düşünce Tarihimizdeki Yeri*, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007.
- Minorsky, V., “Luristan”, M.E.B. İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1977.
- Müderriş, Abdülkerim, *Binemaleyi Zanyaran*, Ânâ Yayınevi, Tahran 1389.
- Ocak, Ahmed Yaşar, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- *Yeniçağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.
- Öngören, Reşat, “Sühreverdiyye”, *DİA*, Cilt:38.
- es-Selefi, ed-Dûskî, Hamdî Abdülmecid, Tahsin İbrahim, *Mu’cemu’ş-şu’arâi’l-Kurd*, Sipîrêz, Duhok 2008.
- Sümer, Faruk, “Ahlat”, *DİA*, İstanbul 1989.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdî Şeyhleri

Şerif, Abdürrahim, *Ahlat Kitabeleri*, Hamit Matbaası, İstanbul 1932.

Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yayınları, İstanbul
2011.

Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Câfer b. Vehb b. Vâdih el-Ya'kûbî,
Târîhu'l-Ya'kûbî, Dâru Sadır, Beyrut 1992.

Zeki Bek, Muhammed Emin, *Meşâhîrul Kurd ve Kurdistan*, trc. Seyide
Kerîmete, Dâru'z-zaman, Dimaşk 2006.

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

